

ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА

УДК 373.2.035

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20029655>

**Генезис та психолого-педагогічні механізми формування
соціального досвіду як основи компетентності дошкільника**

Рудницька-Юрійчук Ірина Романівна

кандидат педагогічних наук, асистент кафедри педагогіки і психології
дошкільної та спеціальної освіти Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, 58000, Україна

e-mail: i.rudnytska-iuriichuk@chnu.edu.ua

ORCID ID: [0000-0003-0876-7751](https://orcid.org/0000-0003-0876-7751)

Прийнято: 05.04.2026 | Опубліковано: 30.04.2026

***Анотація.** У статті представлено комплексний теоретико-методологічний аналіз процесу формування соціального досвіду дитини дошкільного віку як базисного компонента її життєвої компетентності.*

***Мета.** Дослідження спрямоване на розкриття історико-педагогічної ретроспективи поняття «досвід» та виявлення провідних психологічних механізмів, що забезпечують успішну соціалізацію дитини в умовах сучасного освітнього простору.*

***Методи.** Для досягнення поставленої мети використано сукупність теоретичних методів дослідження: історико-компаративний аналіз наукових джерел (для вивчення генезису проблеми); системно-структурний підхід (для визначення компонентів соціального досвіду); герменевтичний метод (для інтерпретації класичних та сучасних концепцій соціалізації); контент-аналіз варіативних освітніх програм дошкільної освіти України.*

Результати. У ході дослідження з'ясовано, що соціальний досвід дошкільника є динамічним новоутворенням, яке інтегрує знання про норми суспільного життя, емоційне ставлення до них та практичні навички взаємодії. Автором доведено, що процес накопичення досвіду не є лінійним і залежить від «соціальної ситуації розвитку» та специфічних механізмів: імітації, ідентифікації та соціальної рефлексії. Окрему увагу приділено аналізу чинних програм («Я у Світі», «Впевнений старт», «Дитина» та ін.), що дозволило виокремити варіативні стратегії підтримки соціальної ініціативності дитини. Встановлено, що ключовим фактором трансформації стихійного досвіду у свідому соціальну позицію є ігрова діяльність, яка виступає простором для децентрації та опанування нових соціальних ролей.

Висновки. Зроблено висновок, що ефективна соціалізація в закладі дошкільної освіти можлива лише за умови дотримання балансу між адаптацією дитини до вимог соціуму та збереженням її індивідуальної автентичності. Наукова новизна роботи полягає в уточненні структури соціального досвіду та обґрунтуванні ролі закладу дошкільної освіти як безпечного соціокультурного середовища для первинної самореалізації особистості. Практичне значення дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів для вдосконалення методичного забезпечення процесу соціального виховання в ЗДО.

Ключові слова: соціалізація, індивідуальний досвід, соціальна ситуація розвитку, ігрова діяльність, ідентифікація, децентрація, освітнє середовище, суб'єктність дитини.

Genesis and Psychological-Pedagogical Mechanisms of Forming Social Experience as the Basis of Preschooler's Competence

Iryna Rudnytska-Yuriichuk

PhD in Pedagogical Sciences, Assistant Professor at the Department of Pedagogy and Psychology of Preschool and Special Education, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, 58000, Ukraine,

e-mail: i.rudnytska-iuriichuk@chnu.edu.ua,

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0876-7751>

Abstract. *The article presents a comprehensive theoretical and methodological analysis of the process of forming a preschool child's social experience as a basic component of their life competence. **Objective.** The research is aimed at revealing the historical and pedagogical retrospection of the concept of "experience" and identifying the leading psychological mechanisms that ensure successful socialization of a child in the modern educational space.*

Methods. *To achieve the set objective, a set of theoretical research methods was used: historical-comparative analysis of scientific sources (to study the genesis of the problem); system-structural approach (to determine the components of social experience); hermeneutic method (to interpret classical and modern concepts of socialization); content analysis of variable educational programs of preschool education in Ukraine.*

Results. *During the research, it was found that the social experience of a preschooler is a dynamic formation that integrates knowledge about the norms of social life, emotional attitude towards them, and practical interaction skills. The author proves that the process of experience accumulation is not linear and depends on the "social situation of development" and specific mechanisms: imitation, identification, and social reflection. Special attention is paid to the analysis of*

current programs ("Ya u Sviti", "Vpevnenyi Start", "Dytyna", etc.), which allowed for the identification of variable strategies for supporting a child's social initiative. It is established that the key factor in transforming spontaneous experience into a conscious social position is play activity, which acts as a space for decentration and mastering new social roles.

Conclusions. *It is concluded that effective socialization in a preschool education institution is possible only if a balance is maintained between the child's adaptation to society's requirements and the preservation of their individual authenticity. The scientific novelty of the work lies in clarifying the structure of social experience and substantiating the role of the preschool education institution as a safe socio-cultural environment for the primary self-realization of the individual. The practical significance of the research lies in the possibility of using the obtained results to improve the methodological support of the social upbringing process in preschool education institutions.*

Keywords: *socialization, individual experience, social development situation, play activity, identification, decentration, educational environment, child's agency.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку національної системи освіти в Україні характеризується зміною освітніх парадигм, де в центрі уваги постає дитина як суб'єкт життєтворчості. Процес соціалізації особистості починається з перших років життя і є фундаментом для набуття громадянської зрілості та соціальної компетентності у майбутньому. Згідно з вимогами Базового компонента дошкільної освіти (БКДО), ключовим результатом цього етапу є формування соціальної компетентності – здатності дитини орієнтуватися у світі людей, узгоджувати власні інтереси з іншими та ефективно взаємодіяти в соціумі [1]. Соціальний досвід при цьому виступає не просто як набір знань, а як складне особистісне новоутворення, що інтегрує знання, вміння, емоційне ставлення та навички соціального функціонування.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю теоретичного обґрунтування механізмів, завдяки яким стихійний життєвий досвід дитини трансформується у свідому соціальну позицію.

Складність і багатогранність процесу формування соціального досвіду зумовлюють необхідність розгляду його як цілісної системи, що охоплює когнітивний, емоційно-ціннісний та поведінковий компоненти. У сучасних психолого-педагогічних розвідках наголошується, що соціальний досвід не є статичним набором знань, а виступає «динамічним конструктом», який дитина щоразу перевіряє у практичній взаємодії з оточенням. Формування компетентності при цьому розглядається як здатність не лише відтворювати засвоєні алгоритми, а й творчо адаптувати їх до мінливих умов соціального середовища, що є особливо актуальним у контексті концепції «освіти впродовж життя» та завдань НУШ, фундамент яких закладається саме у дошкіллі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування соціального досвіду дошкільників перебуває у центрі уваги сучасної психолого-педагогічної науки, що зумовлено динамічними змінами суспільних запитів. Огляд наукового доробку за останні п'ять років (2021–2026 рр.) свідчить про зміщення акцентів у бік суб'єктно-діяльнісного та контекстного підходів до соціалізації.

Питання формування соціальної компетентності як інтегративного утворення в умовах оновленого Базового компонента дошкільної освіти ґрунтовно досліджено у працях Т. Піроженко та О. Хартман [15]. Авторки акцентують на цінності «дитячої субкультури» та важливості емоційного комфорту дитини для успішного засвоєння соціальних ролей. Вагомий внесок у розуміння психологічних механізмів соціальної взаємодії зробили А. Богуш, Н. Гавриш [4], які розглядають комунікативно-мовленнєвий розвиток як фундамент для накопичення позитивного соціального досвіду.

У контексті впровадження ідей НУШ у дошкільну ланку, дослідниця О. Кононко [9] обґрунтовує необхідність переходу від репродуктивних методів виховання до стратегій підтримки дитячої ініціативності, де досвід постає як результат власного морального вибору дитини. Питання професійної готовності вихователів до фасилітації соціального розвитку дошкільників розкрито у розвідках І. Кондратець [8], які наголошують на важливості партнерської взаємодії «педагог-дитина-батьки».

Сучасні виклики, пов'язані з цифровізацією освітнього простору, знайшли відображення у працях М. Гончарук та В. Степанової [6], де аналізується вплив медіасередовища на соціалізацію особистості та ризики «віртуалізації» соціального досвіду. Водночас, аспекти психологічної стійкості та адаптації дітей в умовах воєнного стану та соціальної напруги розглядаються у публікаціях Т. Поніманської та Г. Беленької [16], що додає дослідженню особливої актуальності.

Проблематику ціннісних орієнтирів та формування громадянської ідентичності як складової соціального досвіду висвітлено у роботах О. Доманюк [7]. Авторка доводить, що соціальний досвід має базуватися на національно-культурних кодах, які забезпечують м'яку інтеграцію дитини у суспільство.

Попри значну кількість публікацій, що розкривають окремі аспекти соціалізації, спостерігається певна фрагментарність у питаннях порівняльного аналізу змістового наповнення соціального досвіду в межах варіативного програмного забезпечення. Більшість попередніх досліджень зосереджені на методах виховання окремих якостей (гуманності, самостійності), проте бракує комплексного аналізу того, як саме різні програмні стратегії («Я у Світі», «Впевнений старт») моделюють «соціальний портрет» майбутнього випускника ЗДО. Наша стаття покликана заповнити цю нішу через систематизацію психолого-педагогічних механізмів формування досвіду та

виявлення точок дотику між державним стандартом і варіативними практиками його реалізації. Це дозволить педагогам не лише формально виконувати вимоги БКДО, а й свідомо конструювати індивідуальну траєкторію соціалізації кожної дитини.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри наявність ґрунтовних розвідок у галузі соціалізації дошкільників, аналіз сучасної наукової літератури та педагогічної практики дозволяє констатувати певну фрагментарність у розв'язанні низки питань. Зокрема, залишається недостатньо висвітленим аспект системної кореляції між концептуальними засадами державного стандарту (БКДО) та їх практичною інтерпретацією у варіативному програмному забезпеченні. Більшість існуючих досліджень фокусуються на вихованні окремих соціальних якостей (гуманності, самостійності, патріотизму), проте поза увагою дослідників часто залишається цілісна архітектоніка соціального досвіду як інтегративного новоутворення.

Крім того, потребує додаткового вивчення динаміка трансформації традиційних механізмів соціалізації (наслідування, ідентифікації) під впливом нових соціокультурних викликів – цифровізації дитинства та необхідності формування соціальної стійкості (resilience) в умовах воєнного стану. Потенційний внесок автора у розв'язання окресленої проблеми полягає у здійсненні компаративного аналізу сучасних програм дошкільної освіти через призму формування саме цілісного соціального досвіду, що дозволить педагогам структурувати процес соціалізації не як набір окремих виховних заходів, а як системну стратегію розвитку соціальної компетентності особистості.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є комплексне теоретичне обґрунтування генезису та психолого-педагогічних механізмів формування соціального досвіду дошкільника як фундаментальної основи його життєвої компетентності в умовах сучасного освітнього простору.

Відповідно до визначеної мети передбачається розв'язання таких наукових завдань:

1. простежити історико-педагогічну ретроспективу становлення поняття «соціальний досвід» та виокремити ключові етапи його осмислення в класичній та сучасній науковій думці;
2. схарактеризувати фундаментальні психологічні механізми (ідентифікацію, імітацію, соціальну рефлексію та децентрацію), що забезпечують трансформацію зовнішніх соціальних впливів у внутрішні особистісні новоутворення дитини;
3. здійснити компаративний аналіз змістового наповнення та стратегій соціалізації у варіативних програмах дошкільної освіти України («Я у Світі», «Впевнений старт», «Дитина», «Українське дошкілля» та ін.);
4. визначити роль закладу дошкільної освіти як специфічного соціокультурного середовища, що забезпечує безпеку та варіативність набуття дитиною первинного досвіду суспільної взаємодії.

Реалізація цих цілей дозволить не лише систематизувати теоретичні знання про природу соціалізації, а й запропонувати практичні орієнтири для педагогів щодо конструювання індивідуалізованого освітнього процесу, що відповідає вимогам Базового компонента дошкільної освіти та викликам сучасності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Генезис досліджуваної проблеми сягає античності: Платон та Арістотель розглядали сутність соціального досвіду через механізми безпосереднього впливу дорослих на дитину та процеси асиміляції у стихійному спілкуванні. На цьому етапі досвід розумівся як пасивне переймання суспільних чеснот через наслідування.

Новий етап осмислення розпочався з епохи Просвітництва, де акценти змістилися на гносеологічну природу досвіду. Для І. Канта досвід був сферою «реального пізнання», без якої неможлива наука про людину. Водночас мислителі XVII–XVIII ст. (Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо) та Й.-Г. Песталоцці вперше

вказали на роль власного чуттєвого досвіду дитини як фундаменту її розвитку. Зокрема, ідеї Й.-Г. Песталоцці про «елементарну освіту» обґрунтовували розвиток соціальних почуттів (любові, довіри, вдячності) за принципом концентричних кіл: від вузького кола сім'ї до широкого кола соціуму.

Особливе значення для вітчизняної науки мають ідеї Г. Сковороди. Його етико-гуманістична позиція «пізнай себе – пізнай свій рід – свій народ – всесвіт» чітко вказує на соціальний вектор самопізнання. Для українського мислителя досвід є не просто сумою знань, а результатом «сродної праці», що дозволяє людині знайти своє місце у суспільній структурі.

Протягом тривалого часу у педагогіці соціальний досвід ототожнювався із «життєвим досвідом» (стихійним). Проте у XX столітті відбулася диференціація цих понять. Якщо стихійний досвід може бути фрагментарним, то соціальний досвід у межах освітньої системи почав розглядатися як цілеспрямований процес засвоєння культурних кодів. Варто зауважити, що радянська педагогічна система тривалий час дотримувалася вузького підходу, визнаючи лише шлях «соціального научіння» у дидактизованих формах, вирваних із живого контексту дитячої субкультури. Сучасна парадигма освіти повертається до гуманістичних витоків, де соціальний досвід постає як результат суб'єктної активності дитини.

Спадкоємність у поглядах на роль середовища простежується і в працях вітчизняних реформаторів освіти початку XX ст., які вбачали у дитячому співтоваристві не інструмент ідеологічного впливу, а природний простір для реалізації потреби дитини у соціальному спілкуванні. На сучасному етапі проблема трансформації «об'єктивного» суспільного досвіду (норм, правил, цінностей) у «суб'єктивний» (особистісні переконання) посіла чільне місце у дискурсі сучасної української педагогічної науки. Це зумовило остаточний відхід від авторитарних методів трансляції знань на користь суб'єкт-суб'єктної взаємодії та фасилітації дитячого розвитку.

Новий етап осмислення природи дитинства та механізмів формування соціального досвіду пов'язаний із розвитком гуманістичної психології та концепцій діяльнісного підходу у світовій науковій думці середини ХХ ст. Зокрема, ідеї Дж. Д'юї та М. Монтессорі довели, що досвід особистості не може бути переданий механічно; він кристалізується лише у процесі активної взаємодії дитини з середовищем у специфічних видах діяльності: дослідженні, конструюванні, самообслуговуванні та образотворчості.

Визначальне місце у цьому процесі посідає ігрова діяльність. Як зазначає сучасна українська дослідниця Т. Піроженко, гра виступає унікальним простором «соціальних випробувань», де дошкільник не просто репродукує зовнішні форми діяльності дорослих, а здійснює творчу ревізію соціальних ролей [15].

Саме в ігрових об'єднаннях, за визначенням Т. Поніманської, дитина вперше стикається з необхідністю координації власних дій із загальними правилами групи, що трансформує стихійну активність у свідому соціальну позицію [16]. Таким чином, гра постає не як імітація життя, а як форма реального проживання соціальних відносин, у якій формуються випереджальні моделі суспільної взаємодії та симпатії дитини.

Розвиток рольової теорії (Г. Блумер, Дж. Мід) дозволив глибше зрозуміти структуру соціального «Я» дошкільника. Згідно з цим підходом, особистість стає тим змістовнішою, чим ширший спектр соціальних ролей та поведінкових схем вона опановує в процесі життєдіяльності. Кожна засвоєна роль збагачує когнітивну та емоційну сфери дитини, створюючи надійний фундамент для її подальшої соціальної інтеграції.

В українському науковому дискурсі (зокрема у дослідженнях О. Кононко) ці ідеї трансформувалися у цілісну модель суб'єктного становлення дитини, де соціальний досвід структурується через три ключові рівні:

1. Соціальна роль – динамічна послідовність дій та способів поведінки дитини у взаємодії з мікросоціумом (однолітками, дорослими), що базується на інтеріоризації суспільних норм.
2. Соціальна позиція – стійка система очікувань дитини у структурі міжособистісних відносин, що визначає її статус у групі, рівень домагань на визнання та ступінь залученості до спільних справ.
3. Образ «Я» – результат концептуалізації всього отриманого досвіду виконання ролей, що інтегрує самооцінку дитини та її усвідомлення власної унікальності в соціумі [10].

Саме через таку трирівневу структуру соціалізація в закладі дошкільної освіти трансформується із зовнішнього педагогічного впливу на внутрішній здобуток дитини. Опанування варіативних ролей (лідера, партнера, помічника) збагачує індивідуальний досвід дошкільника, дозволяючи йому не лише адаптуватися до вимог середовища, а й проактивно виявляти власну індивідуальність.

У контексті рольової концепції важливо підкреслити, що ігрова діяльність у дошкільному віці виконує функцію «безпечного соціального полігону». Тут дитина отримує право на апробацію різних стратегій поведінки та «право на помилку», що є критично важливим для накопичення досвіду без ризику реальних соціальних санкцій.

Через гру реалізується механізм децентрації – здатність дитини координувати власну позицію з позиціями інших учасників ігрового процесу. Це сприяє поступовому подоланню пізнавального та соціального егоцентризму, розвиваючи емпатію як емоційний стрижень соціальної компетентності. Таким чином, гра постає не просто як розвага, а як складний інтелектуально-емоційний акт «проживання» соціальних відносин, що забезпечує міцність та стійкість засвоєного досвіду.

Процес соціалізації дошкільника не є лінійним; він підпорядкований певній стадіальності, що детермінована розвитком когнітивних та емоційно-вольових структур дитини. Світова психологічна думка визначає дошкільний період як критичний для формування базових векторів особистісного зростання. На стадії «віку гри» (3–6 років) ключовим психологічним новоутворенням стає ініціативність. Якщо соціальне середовище (родина, ЗДО) стимулює автономну активність дитини та підтримує її дослідницький інтерес, вона набуває почуття впевненості та соціальної спроможності. Натомість за умов надмірного контролю або деструктивної критики формується стійке почуття провини, що суттєво гальмує подальше накопичення позитивного соціального досвіду.

Важливим складником соціалізації є її когнітивний аспект, ґрунтовно обґрунтований у працях Ж. Піаже. На доопераційній стадії (2–7 років) соціальний досвід дитини значною мірою обмежений пізнавальним егоцентризмом. Тому процес засвоєння соціальних норм відбувається через поступову трансформацію – від егоцентричних дій до координованої взаємодії з іншими.

На основі аналізу сучасних психолого-педагогічних розвідок можна стверджувати, що соціальний розвиток у цей період реалізується через систему таких фундаментальних механізмів:

-Імітація (наслідування): свідоме або неусвідомлене відтворення дитиною моделей поведінки референтних осіб (батьків, педагогів). Це первинний шлях засвоєння соціокультурних кодів, мовних конструкцій та етикетних форм.

-Ідентифікація: складний психологічний процес самоототожнення дитини з образом значущого іншого або соціальною групою. Через ідентифікацію дошкільник інтеріоризує цінності, етичні стандарти та зразки поведінки, перетворюючи їх на власні внутрішні установки.

-Соціальна рефлексія: поступове формування здатності оцінювати власні вчинки крізь призму очікувань оточуючих. Цей механізм нерозривно пов'язаний із розвитком самосвідомості та появою перших форм самоконтролю.

Сучасна українська дослідниця О. Кононко зауважує, що соціальний досвід, «закодований» у певній соціальній ролі, присвоюється дитиною лише за умови усвідомлення нею суті взаємодії з соціумом. Це забезпечує якісний перехід дитини з позиції об'єкта виховного впливу у статус активного суб'єкта соціальних відносин, здатного до саморегуляції та свідомого вибору ліній поведінки [10].

Аналіз національного освітнього простору свідчить про глибоку інтеграцію принципів гуманістичної педагогіки у зміст навчання. Державним стандартом – Базовим компонентом дошкільної освіти – закріплено вимоги до формування навичок соціально визнаної поведінки та вміння орієнтуватися у світі людських взаємин [1]. Реалізація цих вимог відображена у варіативних програмах.

Системний аналіз сучасного програмно-методичного забезпечення дошкільної освіти дозволяє виокремити різні стратегічні підходи до формування соціального досвіду дитини.

Зокрема, *програма «Я у Світі»* базується на особистісно орієнтованій моделі, де центральною лінією є становлення соціального портрета дитини. Соціалізація тут розглядається як процес активного входження в соціум через самопізнання та самоприйняття. Програма акцентує на важливості орієнтування дитини у реальних соціальних умовах життя, що дозволяє їй не просто засвоювати норми, а «відкривати» власні можливості в контексті цілісного світогляду. Особлива увага приділяється формуванню здатності до вибору та відповідальності за його наслідки [18].

Натомість *програма «Впевнений старт»* робить ставку на колективну взаємодію. Соціальний досвід дитини тут формується через стабілізацію взаємин у «дитячому суспільстві». Автори програми розглядають дошкільний заклад як простір оформлення дитячої субкультури, де діють специфічні правила співжиття, ігрові ролі та ціннісні орієнтири. Такий підхід стимулює розвиток навичок командної роботи та вирішення конфліктів у природний для дитини спосіб – через спільну діяльність [13].

Вагомий етнопедагогічний аспект містить *програма «Українське дошкілля»*, де соціалізація дитини нерозривно пов'язана з її національною ідентифікацією. Формування соціального «Я» відбувається через засвоєння традицій, звичаїв та моральних еталонів українського народу. Кінцевим результатом програми є здатність дитини домагатися визнання в групі однолітків, виявляючи глибоку самоповагу та повагу до оточуючих [2].

У свою чергу, *програми «Оберіг» та «Дитина»* зосереджуються на еволюції взаємин у системі «дитина-дорослий». Соціальний досвід розглядається як поступове розширення автономії дошкільника. Програма «Дитина», зокрема, вибудовує логіку соціалізації від мікросоціуму (родини) до макросоціуму (суспільства, людства), що сприяє формуванню глобального мислення та толерантності до різноманітності світу [17].

Завершує цей спектр *програма «Соняшник»*, яка апелює до «виховання душі» та етичної спрямованості соціалізації. Тут акцент зміщено на гармонійне узгодження індивідуальних прагнень дитини з суспільними інтересами, де соціальний досвід постає як результат внутрішнього морального вибору [11].

Проведений компаративний аналіз дозволяє стверджувати, що незважаючи на відмінності в методичних підходах, усі чинні програми України консолідовані навколо ідеї суб'єктності дитини. Соціалізація сьогодні не зводиться до «підгонки» особистості під жорсткі суспільні стандарти.

Навпаки, йдеться про створення умов для самореалізації дитини, де соціальний досвід є інструментом її життєвої успішності.

Важливо підкреслити, що заклади дошкільної освіти (ЗДО) виконують функцію «соціального ліфта», забезпечуючи м'який перехід дитини від сімейного виховання до життя в суспільстві. Саме в ЗДО дитина вперше стикається з формалізованими правилами та необхідністю виконання різних соціальних ролей у великій групі, що є критично важливим для наступності між дошкільною та початковою ланками освіти.

Таким чином, сучасний заклад дошкільної освіти виступає як унікальний соціокультурний простір. У ньому дитина не просто готується до школи, а отримує соціальний ресурс – здатність бути ініціативною, відповідальною та адаптивною особистістю, яка вміє «не розчинятися» в групі, зберігаючи власну індивідуальність.

Резюмуючи теоретичний аналіз проблеми, можна констатувати, що соціалізація дошкільника – це не пасивне прийняття готових суспільних форм, а динамічний процес індивідуалізації та соціальної адаптації.

1. Сутність соціального досвіду: він постає як цілісна система, що включає підготовку до суспільного життя, оволодіння національною та загальнолюдською культурою, а також первинну соціально-політичну адаптацію. Кінцевою метою виховання є готовність дитини до майбутнього виконання комплексу ролей: громадянина, трудівника, сім'янина.
2. Роль механізмів розвитку: структура соціалізації корелює з періодами розвитку індивіда. Провідним способом набуття досвіду в дошкільному віці є гра та спілкування. Через ідентифікацію (за З. Фрейдом) дитина інтегрує етичні норми у власну структуру «Я», а через механізми сорому та провини – формує внутрішній контроль (совість).
3. Значення інституту дошкільної освіти: заклад дошкільної освіти виступає як безпечне суспільне середовище, де дитина вперше вчиться

узгоджувати свою позицію з групою однолітків, не втрачаючи власної ідентичності. Соціально компетентна особистість характеризується гнучкістю сприйняття, здатністю до самореалізації та повагою до прав іншої людини.

4. Програмне забезпечення: сучасні освітні програми України («Я у Світі», «Впевнений старт», «Дитина» та ін.) створюють надійний фундамент для гармонійного входження дитини в соціум, орієнтуючи педагогів на розвиток соціальних емоцій, мотивів та навичок командної роботи.

Висновки. Проведене теоретичне дослідження дозволило комплексно обґрунтувати природу та психолого-педагогічні чинники формування соціального досвіду дитини як підґрунтя її життєвої компетентності. Зіставлення визначених на початку роботи цілей із отриманими результатами дає підстави стверджувати, що всі наукові завдання були виконані в повному обсязі.

У ході історико-педагогічного аналізу з'ясовано, що генезис поняття «соціальний досвід» пройшов тривалий шлях трансформації: від античного розуміння досвіду як пасивного наслідування дорослих до сучасного трактування його як результату активної суб'єктної позиції дитини. Доведено, що в умовах гуманізації освіти досвід розглядається не як статичний об'єм знань, а як живий процес освоєння соціокультурного простору.

На основі вивчення психологічних засад становлення особистості встановлено, що накопичення соціального ресурсу дошкільником відбувається через складну систему ієрархічних рівнів: від опанування окремих ролей до формування стійкої соціальної позиції та цілісного образу «Я». Провідними механізмами цього процесу визначено ідентифікацію, соціальну рефлексію та децентрацію, які найповніше реалізуються у специфічних видах діяльності, передусім в ігровій. Саме гра забезпечує можливість безпечної апробації суспільних відносин та координації власних прагнень із правилами спільноти.

Компаративний аналіз чинного програмно-методичного забезпечення дошкільної освіти України підтвердив варіативність підходів до соціалізації. Встановлено, що сучасні програми гармонійно поєднують етнопедагогічні традиції, колективну взаємодію та індивідуальну траєкторію розвитку дитини. Це дозволяє закладу дошкільної освіти функціонувати як ефективний простір для первинного соціального загартування особистості, забезпечуючи її м'який перехід до шкільного навчання.

Незважаючи на ґрунтовність отриманих результатів, окреслену тему не можна вважати вичерпаною. Подальшого наукового вивчення потребують питання адаптації механізмів соціалізації до умов інклюзивного навчання та дослідження впливу медіапростору на трансформацію ціннісних орієнтирів сучасних дошкільників. Отримані висновки можуть слугувати теоретичним фундаментом для розробки новітніх методик соціального виховання в закладах дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / наук. кер. Т. О. Піроженко. Київ : МЦФЕР-Україна, 2021. 38 с.
2. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан. Вид. 2-ге, зі зм. і доп. Тернопіль : Мандрівець, 2022. 216 с.
3. Білан В. А. Соціалізація дитини в умовах закладу дошкільної освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2025. Вип. 84. Т. 1. С. 177–181. URL: https://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2025/84/part_1/84-1_2025.pdf
4. Богуш А. М., Гавриш Н. В., Варяниця Л. О. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : монографія. Луганськ : Альма-матер, 2006. 404 с.

5. Гавриш Н., Рейпольська О. Дозвольте увійти... Допоможемо дитині соціалізуватися в доросло-дитячому співтоваристві. *Дошкільне виховання*. 2017. № 6. С. 2–5.
6. Гончарук М. Цифровізація дошкільної освіти: інноваційний досвід Німеччини для впровадження в Україні. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2025. Т. 110. № 6. С. 24–41.
7. Доманюк О. Підготовка майбутніх вихователів до взаємодії з сім'єю у формуванні доброзичливості дітей старшого дошкільного віку. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training*. 2022. № 52. С. 81–85. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/5267>
8. Кондратець І. В. Психолого-педагогічний супровід дітей раннього й дошкільного віку в проявах почуттів і емоційному сприйнятті світу. *Дошкільна і спеціальна освіта в умовах сьогодення: тенденції, ідеї, можливості* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (м. Івано-Франківськ, 29 трав. 2025 р.). Івано-Франківськ, 2025. С. 82–86.
9. Кононко О. Л. Нова українська школа – новий дитячий садок: проводимо ранкові зустрічі. Київ, 2023. 165 с.
10. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості: (в дошкільному дитинстві). Київ : Освіта, 1998. 255 с.
11. Комплексна програма розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку «Соняшник» / авт.-упоряд. Л. В. Калуська. 3-тє вид., переробл. і доповн. Тернопіль : Мандрівець, 2023. 210 с. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/programi/2023/15.03.2023/Kompl_prohrama.rozvytku.ditey.doshk.viku.2023-SONYASHNYK.15.03.2023.pdf
12. Литвишко О. М. Формування основ соціальної компетентності дітей 5–6 років засобами казки в дошкільних навчальних закладах : дис. ... канд. пед.

наук : 13.00.08 / Литвишко Олена Миколаївна ; Південноукраїнський нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2019. 268 с.

13. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / за заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. Київ : Українська академія дитинства, 2017. 80 с.

14. Пасічніченко А. В., Ковалевська Н. В. Соціалізація дітей дошкільного віку в умовах сучасних викликів. *Імідж сучасного педагога*. 2025. № 2 (221). С. 12–15. URL: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-2\(221\)-12-15](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-2(221)-12-15)

15. Піроженко Т. О., Хартман О. Ю. Становлення ціннісних орієнтацій дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в ігровій та навчальній діяльності. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2020. № 2 (1). С. 1–12. URL: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-2-1>

16. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2004. 456 с.

17. Програма розвитку дитини від народження до шести років «Дитина» / наук. кер. В. О. Огнев'юк. Київ : Університет Грінченка, 2020. 440 с.

18. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / наук. кер. О. Л. Кононко. Київ : МЦФЕР-Україна, 2014. 454 с.

19. Сиваш С. В. Професійна підготовка майбутніх вихователів до соціалізації дітей дошкільного віку. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Т. 2. № 55. С. 169–172. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2023/55/part_2/55-2_2023.pdf